Vilnius University Press

Contents lists available at Vilnius University Press

Žurnalistikos tyrimai
2019, 13, pp. 8–45

ISSN 2029-1132 eISSN 2424-6042
DOI: https://doi.org/10.15388/ZT/JR.2019.1

Rusijos ir Ukrainos konflikto vaizdavimas Vokietijos *Facebook* socialiniame tinkle

Tomas Bacys
Klaipėdos universitetas
Klaipėda University
tomas_bacys@hotmail.com

Santrauka. *Straipsnyje apžvelgus informacinio karo sampratą, socialinių medijų veikimą ir jų poveikį, aptariama, kokios pasitelkiamos naujausios informacinio karo technologijas siekiant suformuoti Rusijos ir Ukrainos konflikto įvaizdį Facebook socialiniame tinkle vokiškai kalbančioje bendruomenėje. Nagrinėjama, kokiais metodais ir tikslais daroma įtaka ir manipuliuojama vartotojais. Straipsnyje atskleidžiama, kaip reprezentuojamas Rusijos ir Ukrainos konfliktas Vokietijos Facebook socialinėje erdvėje. Atlikus Facebook puslapių tyrimą buvo išanalizuotas vaizdinis turinys, kurio gausiai randama apie Rusijos ir Ukrainos konfliktą.*
Reikšminiai žodžiai: *informacinis karas, socialiniai tinklai, socialinės medijos, troliai, memai, propaganda.*

Portraying the Russian-Ukrainian Conflict on the German Facebook Social Network

Summary. *The article reviews the concept of information war, the functioning of social media and their impact. The newest information war technologies are being used to form the image of the conflict between Russia and Ukraine in Facebook social network and German-speaking community. It examines the methods and objectives influencing and manipulating consumers. The article reveals how the*

Received: 02/01/2020. **Accepted**: 03/08/2020
Copyright © 2019 Tomas Bacys. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence (CC BY), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

conflict between Russia and Ukraine in Germany's Facebook social space is represented. The analysis of Facebook pages resulted in an analysis of visual content abundantly found regarding the Russian-Ukrainian conflict.
Keywords: *information war, social networks, social media, trolls, memes, propaganda.*

Įvadas

Straipsnio objektas yra informacinis karas, socialinių medijų veikimas ir jų poveikis. Straipsnio tikslas – išanalizuoti, kaip vaizduojamas Rusijos ir Ukrainos konfliktas Vokietijos *Facebook* auditorijos tinkle.

Socialines medijas sudaro tinklaraščiai, vaizdo, nuotraukų dalinimosi platformos, socialiniai tinklai. Pagal pateiktą socialinių medijų statistiką apie vartotojus, sugrupavus socialines medijas pagal vartotojų skaičių, šiuo metu pasaulyje populiariausia socialinė medija yra socialinis tinklas *Facebook*. Socialiniu tinklu *Facebook* naudojasi daugiau nei 2 milijardai vartotojų visame pasaulyje[1]. Todėl analizei ir buvo pasirinktas būtent Facebook socialinis tinklas.

Facebook yra daugiausia vartotojų turintis socialinis tinklas, privertusi Rusiją bent trumpam atsigręžti nuo socialinio tinklo *VKontakte* ir perkelti savo informacinio karo arsenalą („RT Deutsch" ir „Sputnik Deutschland") į *Facebook*. Vokietijos politologė Susanne Spahn, aktyviai tirianti „RT Deutsch" ir „Sputnik Deutschland" veiklą, teigia, jog Rusija naudojasi socialinėmis medijomis, kad išnaudotų prarastą pasitikėjimą Vokietijos gyventojų vyriausybe, NATO, ES, žiniasklaida ir demokratija. Rusija, pradėdama informacinį karą, pasitelkia atviras kampanijas socialinėse medijose siekdama sukurti abejones ir neužtikrintumą[2]. Kai 2013 m. pabaigoje Euromaidano protestai Kijeve įgavo

---

1 Facebook. https://about.fb.com/company-info/

2 Spahn S. „Russische Medien in Deutschland Unabhängiger Journalismus oder politisches Instrument?" Prieiga internete: https://shop.freiheit.org/download/P2@754/145670/A4_RussischeMedien_D_Endfassung.pdf.[žiūrėta 2019 10 20]

pagreitį, Rusijos propagandos mašina įsijungė visu pajėgumu. Tai paskatino netikrų naujienų atsiradimą socialinėse medijose apie įvykius Ukrainoje. Įvykių interpretacijos pradėjo vis labiau skirtis nuo Rusijos, Vakarų ir Ukrainos žiniasklaidos. Tai pajutusi Rusija pradėjo demonstruoti informacinio karo pajėgumus socialinėse medijose. Rusija jau seniai yra peržengusi rusiškai kalbančių vartotojų ribą, ji skverbiasi į užsienio šalis. Šiuo metu vienas iš taikinių yra Vokietija, kuri, stipriausia Europos Sąjungos valstybė, turi glaudžią istoriją su Rytų Europa. Vokietija palaiko Ukrainos vyriausybę ir yra tarpininkė siekiant pasiekti taiką su Rusija, todėl Rusija turi didelį interesą vykdyti informacinį karą Vokietijos informacinėje erdvėje pasitelkdama populiariausią socialinį tinklą *Facebook*. Rusija skleidžia neigiamą informacijos sklaidą apie vykstančius įvykius Ukrainoje Vokietijos informacinėje erdvėje. Tikslas yra suklaidinti visuomenę, suskaidyti ir pakeisti jos narių nuomonę. Rusija naudojasi socialiniais tinklais kaip vartais melagingiems pranešimams skleisti ir provokacijoms kurstyti.

1. Teorinė prieiga

Informacinio karo koncepcija yra palyginti sena, o per amžius keitėsi tik naudojamos informacinio karo technologijos. Šiuolaikinės technologijos informacinį karą pavertė labiau koordinuotą ir efektyvesnį, formuojantį visuomenės nuomonę. Iki šiol buvęs populiariausias informacinių karų ginklas kibernetinės atakos, įsilaužimai į sistemas jau tampa praeitimi. Dabar informaciniame kare pasitelkiamos socialinės medijos, kurios yra neatsiejama žmogaus gyvenimo dalis. Jos suteikia galimybę kurti ir skleisti turinį taip tikslingai, kaip jų autorius pageidauja.

Anot Nancy Baym, socialinės medijų privalumu laikoma, jog jos suteikia galimybę tiesiogiai pasiekti vartotoją be jokių tarpininkų bet kuriuo metu[3]. Socialinėse medijose pasitelkiant trolius siekiama daryti poveikį visuomenei, nes poveikį siekiančios daryti grupės turi galią

[3] Baym N. K. „Personal connections in the digital age“. 2nd edition. *Polity*: Malden, MA, 2015

kontroliuoti informacijos sklaidą. Tokį turinio skleidimą ir kontroliavimą siekiant daryti poveikį galima pavadinti informaciniu karu: kryptingai gausiai pateikiama politiniams jėgoms palanki informacija, o informacijos turiniui netaikomi tokie žiniasklaidos priemonių principai kaip informacijos tikslumas, nešališkumas, objektyvumas.

Mantas Martišius[4] išskyrė bruožus, kurie būdingi Rusijos informaciniam karui:

- melagingų faktų pateikimo gausa;
- pasunkinta prieiga prie informacijos šaltinių su tikslu, kad būtų sunkiai patikrinti informacijos patikimumą
- ta pati idėja kartojama keliais variantais (pavyzdžiui, nuolatos kalama, kad Kijeve valdžią paėmė chunta, profašistinė vyriausybė, benderovcai, kurie rytų Ukrainoje vykdo baudžiamąsias akcijas, žudo rusakalbius gyventojus; arba kitas pavyzdys - nuolatos kartojama, kad įvykiams Ukrainoje užkulisiuose diriguoja JAV, o kitos NATO valstybės narės, tarp jų ir Lietuva, yra paklusnios vykdytojos);
- nepateikiama jokios alternatyvios nuomonės.

Vytautas Keršanskas, pabrėždamas Rusijos, kaip agresyvios, revizionistinės valstybės, valdomos autoritarinio, griežtai centralizuoto režimo šalies pobūdį, teigia, kad ji išnaudoja visas įmanomas poveikio prielaidas, įskaitant ir propagandą, siekti savo užsienio politikos tikslų. Autorius pabrėžia, kad „žodis, kamera, nuotrauka, internetas ir informacija bendrai tapo dar vienu ginklų tipu, dar viena ginkluotųjų pajėgų dalimi“[5], jau nekalbant apie 2015 m. gegužės mėnesį įvykdytą kibernetinę ataką prieš Vokietijos Bundestagą.[6]

---

4 Martišius M., „Rusiško informacinio karo bruožai". *Informacijos mokslai*, 2014, 69.

5 Keršanskas V. , „Informaciniai karai: kaip kovoti su priešiška propaganda?". *Rytų Europos studijų centras*. Kaunas, 2018-03-01

6 Mascolo G., Richter N., „Geheimdienste warnen vor Russland". Prieiga per internetą: https://www.sueddeutsche.de/politik/desinformation-geheimdienste-warnen-vor-russland-1.3289771

Rusija pradėjo agresiją prieš Ukrainą 2014 metais. Ši agresija paslėptomis ar pusiau paslėptomis formomis tęsiasi iki šiol: Rusija yra okupavusi dalį Ukrainos, o tos Donecko ar Lugansko „respublikos" tėra tik butaforija. Informacija yra ir teoretizuojama: štai kaip teigia Neilas Clarkas[7], Ukraina esą yra pavyzdys, kur šiais laikais demokratija buvo „suspenduota".

2014 m. kovo mėn. Rusijos įvykdyta neteisėta Krymo aneksija ir įrodymai, kad Rusija rėmė rytinėje Ukrainos dalyje kovojančius sukilėlius, sukėlė tarptautinę krizę.[8] Kaip teigia Vilius Ivanauskas ir autorių grupė[9], 2014 m. prasidėta Rusijos intervencija į Ukrainą – tai esminių po Šaltojo karo nusistovėjusių tarptautinių teisės principų pažeidimas. Todėl Krymo aneksija iššaukė didelį atgarsį Vakarų Europoje. Kadangi Vokietija yra neoficiali ES lyderė, troliai nusitaikė būtent į šios šalies socialinius tinklus, taip pat ir į Facebook. Kitaip negu po 2008 m. Gruzijos–Rusijos karo, šį kartą NATO ir ES šalys pademonstravo didesnį solidarumą ir rimtai reagavo į augantį Rusijos agresyvumą.

Krymo situacija iššaukė Vakarų sankcijas, todėl sankcijos tampa nauja erdve, kurioje yra formuojamas negatyvus požiūris ir į JAV ir į kitas Europos valstybes.[10] Rusijos vienas iš pasirinktų atsakų – informacinis karas. Eva Binder[11] teigia, kad 2014 metais, Ukrainos krizės metu, Rusijos žiniasklaidoje, ypač televizijoje, buvo paskelbtas informacinis karas, kuris yra vykdomas iki šiol. Keitėsi tik oponentai. Iš pradžių tai

---

7 Clark Neil. Unelected power: Democracy on the retreat in Europe, Russia Today (RT). Question More, 2014. Prieiga per internetą: https://www.rt.com/op-edge/democracyon-retreat-europe-ukraine-608/

8 Fernando Garcés de los Fayo, 2018/6. Euroiparlamentas: Rusija. Prieiga per internetą: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_5.6.3.pdf

9 Ivanauskas V., Janeliūnas T., Jasutis G., Jonavičius L., Kasčiūnas L., Keršanskas V., Kojala L. „Rusijos raidos scenarijai: implikacijos Lietuvos ir regiono saugumui". Vilnius, 2016

10 Sputniknews. UN Chief to Visit Moscow and Kiev to Discuss Ukraine Crisis. 2014

11 Binder E. Fake News im Staatsfernsehen: Russlands Informationskrieg und seine Folgen. *Media/rep*. DOI: https://doi.org/10.25969/mediarep/1565.

buvo Ukraina ir JAV, visa Vakarų Europa, vėliau – ir Turkija. Netikros naujienos tapo šio informacinio karo dalimi.

Kaip teigia Dmitrijus Treninas, esą JAV „pakankamai ilgai palaikė provakarietiškus judėjimus Ukrainoje“ dėl ideologinių ir geopolitinių priežasčių bei išreiškė nepasitikėjimą, kuomet Kremlius bandė integruoti Euraziją. Amerikai mintis, jog Ukraina privalo pakliūti į Rusijos įtakos zoną, buvo nepriimtina, todėl JAV aktyviai stengėsi padėti provakarietiškiems opozicijos lyderiams išlaikyti valdžią Kijeve[12]. Pati Ukraina nėra vienalytė. Štai 2014 m. CNN užsakymu atlikta apklausos rezultatai rodo, kad 56 proc. respondentai prijaučia Europai, net 54 proc. respondentų pageidautų, kad Ukraina turėtų prisijungti prie Europos Sąjungos[13].

Carolin Busch ir Nadine Düe[14] pabrėžia, jog nereikėtų nuvertinti informacinio karo pavojingumo. Nors jis vyksta kibernetinėje erdvėje, tačiau yra ne ką mažiau pavojingas nei vyktų ore, sausumoje ar vandenyne. Eva Binder[15] teigia, kad dėl informacinio karo imta nepasitikėti Vokietijos žiniasklaida. 2014 m. atliktas tyrimas parodė, kad net 63 proc. vokiečių kritiškai žiūri į naujienas žiniasklaidoje apie Ukrainą. Kremlius savo poziciją Ukrainos ir kitais klausimais Rusijos Federacijos viduje daugiausia formuoja pasitelkdamas vietinę televiziją: valstybiniai kanalai „Pervyj Kanal“ („Pirmasis kanalas“), „Rossija“ ir NTV gali būti priimami visoje šalyje ir gali pasiekti 99, 95 ir 75proc. Rusijos gyventojų. Tuo tarpu klaidinančias žinias Vokietijoje troliai daugiausia platina per socialinius tinklus, nes čia daugiau gyventojų nei Rusijoje naudojasi socialiniais tinklais.

Taigi socialiniai tinklai yra Rusijos ginklas informaciniame kare.

---

12 Trenin D. The Ukraine crisis and the resumption of great-power rivalry. *Moscow: Carnegie Moscow Center*, 2014.

13 *CNN informacija*. Prieiga prie interneto: http://edition.cnn.com/2014/05/12/world/europe/ukraine-cnn-poll/index.html

14 Busch C., Düe N., Informationskriege: Eine Herausforderung für die Bundeswehr. Arbeitspapier Sicherheitspolitik, Nr. 24/2017

15 Binder E. Fake News im Staatsfernsehen: Russlands Informationskrieg und seine Folgen. *Media/rep*. DOI: https://doi.org/10.25969/mediarep/1565.

2. Kokybinio tyrimo metodologija

Siekiant išsiaiškinti, kaip Rusijos ir Ukrainos konfliktas vaizduojamas Vokietijos *Facebook* socialinėje erdvėje, kokiais metodais ir taktika kuriamas Ukrainos įvaizdis, buvo naudojamas turinio analizės metodas: analizuojama trolių pateikta vaizdinė medžiaga.

Taip pat tyrimas atliktas naudojant kokybinio tyrimo metodą – stebėjimą (informacijos rinkimo metodu, paremtu žmonių elgesio, objektų kaitos, įvykių ar procesų raidos fiksavimu).[16]

Facebook duomenų analizė rodo, kad melagingi pranešimai dabar plinta greičiau ir toliau nei informacija, patikrinta pagal žurnalistikos kriterijus. Rusijos troliai socialiniuose tinkluose pasislėpę kaip *Facebook* vartotojai, kurie pasitelkiami socialiniuose tinkluose politinei propagandai. Rusijos ir Ukrainos konflikto vaizdavimas *Facebook* socialiniame tinkle prasidėjo iš karto po 2013 m. įvykių, Kijeve (Euromaidane). *Facebook* socialiniame tinkle galima pasijusti lyg socialinėje žiniasklaidoje. Informacinio karo kampanijos pradėtos įgyvendinti Ukrainos krizės pradžioje. Po kiekvieno suplanuoto karinio įvykio, visa informacija atsirasdavo socialiniuose tinkluose, po kurio buvo kuriamos nuotraukos, įrašai, gerbėjų puslapiai ir grupės. Daugelis atvejų socialiniuose tinkluose įvykiai vaizduojami skirtingai. Geriausias pavyzdys – „Malaysia Airlines“ orlaivio skrydžio MH17 tragedija, kuris buvo kliudytas priešlėktuvinės raketos ir atakos metu žuvo 298 keleiviai[17]. ESBO darbuotojams buvo pakartotinai užkirstas kelias patekti į katastrofos vietą. Iš karto Rusijos žiniasklaida paskleidė žinią, kad Ukrainos kariuomenė numušė lėktuvą, nors iš palydovų buvo matyti, kad tai padarė Rytų Ukrainos separatistai. Po šio įvykio socialiniuose tinkluose atsirado nuotraukos su prierašais apie Ukrainos kariuomenės žiaurumą ir besikartojančius išpuolius.

---

16 Kvalifikacijos tobulinimo programos mokytojams „Verslumo akademija“. Verslumo akademija (projekto Nr. VP1-2.2-ŠMM-05-K-02-021). *Kuriame Lietuvos ateitį*, 2012

17 LRT naujienos. https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/62889/paskelbe-isvadas-del-malaizijos-lainerio-katastrofos-ukrainoje [žiūrėta 2019 10 20]

Pirmiausia atliekant tyrimą buvo pasirinktas kokybinio tyrimo metodologijos stebėjimo metodas, kuris leidžia objektyviai ir sistemiškai ištirti socialiniame tinkle *Facebook* pateikiamą turinį bei daryti išvadas. Šis tyrimo metodas yra tinkamas analizuojant atskirus kriterijus, juos kategorizuoti ir iš skirtingų socialinių tinklų puslapių rinkti pateiktą informaciją. Stebėjimas vykdomas skirtinguose socialinių tinklų puslapiuose, pagal pasirinkus kriterijus. Stebėjimo metodu surenkami duomenys atskleis tyrimo uždavinius. *Facebook* socialiniai tinklas buvo pasirinktas, kaip didžiausią įtaką formuojančios socialinės medijos Vokietijos erdvėje.

Tyrimo metodo pagrindimas: stebint grupes ir puslapius siekiama įvertinti, kaip pakito informacijos srautas, turinys ir vartotojų elgesys prasidėjus Rusijos ir Ukrainos konfliktui. Kaip vaizduojamas konfliktas Vokietijos socialiniame tinkle ir kokia perduodama žinutė vartotojams. Atliekant stebėjimą, gaunama informacija, kuria siekiama atskleisti ir suprasti socialinę aplinką per veiksmus ir įvykius tiek dalyvių, tiek stebėtojo požiūriu.

- Tyrimo imtis – tikslinė atranka, kurios metu buvo atrinkti 10 socialinio tinklo dalyvių.

Stebėtojas – dalyvaujantis, kai jis yra grupės stebimų individų dalis.

- Stebėjimo klasifikacija pateikta *lentelėje 1*.
- Stebėjimo tikslas: išsiaiškinti. kaip reprezentuojamas Rusijos ir Ukrainos konfliktas Vokietijos *Facebook* socialinėje erdvėje.

Stebėjimo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, kaip Rusijos ir Ukrainos konfliktas vaizduojamas Vokietijos *Facebook* socialinėje erdvėje
2. Išsiaiškinti, kokiais metodais ir taktika kuriamas Ukrainos įvaizdis *Facebook* socialinėje erdvėje

Remiantis stebėjimo klasifikacija, pateiktas analizės modelis[18]:

1 lentelė. Stebėjimo klasifikacija

Klasifikacijos pagrindas	Klasifikacija ir charakteristika
Pagal stebėtojo poziciją	Įtrauktas (Tyrimo objektas neįtaria, kad stebi)
Pagal procedūros standartizacijos lygį	Formalizuotas ir standartizuotas
Pagal vietą	Lauko sąlygos (Natūrali aplinka)
Pagal reglamentacijos lygį laiko atžvelgiu	Epizodiniai (nuo 2014-03-01 iki 2019-11-19)
Pagal techninio aprūpinimo lygį	Stebėjimas naudojant. duomenų registravimo. priemones (stebėjimo planas)

Stebėjimo požymiai:
- Vaizdinė informacija
- Tekstinė informacija
- Puslapio pavadinimas ir gerbėjų skaičius
- Įvaizdis

Stebėjimo kriterijai:
- Formuojamas įvaizdis
- Aktyvumas
- Kalba
- Tekstinis turinys
- Vaizdinis turinys
- Gerbėjų/prenumeratorių/sekėjų skaičius
- Įtaka

Vertinimo kriterijai:
- Formuojamas įvaizdis: įvaizdis provokuojantis/neprovokuojantis

[18] Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas. Kaunas, 2002.

- Sekėjų/gerbėjų/prenumeratorių skaičius
- Informacijos teisingumas: Klaidinanti/neklaidinanti

Remiantis aukščiau išvardintais stebėjimo požymiais socialiniame tinkle Facebook, buvo atrinkti puslapiai, kurie bus analizuojami:

2 lentelė. Analizuojami Facebook puslapiai

Pavadinimas	Gerbėjų skaičius vnt.	Įkūrimo data
1. RT Deutsch	406000	2014-06-12
2. Bürgerinitiative für Frieden in der Ukraine	33287	2014-02-27
3. Stimmen des Donbass	5646	2015-02-16
4. Voicedonbass	3734	Nenurodyta (Pirmas įrašas 2014-10-14)
5. Das wahre Deutschland steht zu Putin	3734	2014-03-16
6. Remembers	3316	2014-07-05
7. AntiMaidan + Sage NEIN zu Faschismus	2985	2014-09-30
8. Helft den Kindern von Donezk im Krankenhaus von Gorlovka	1295	2014-12-11
9. Humanitäre Hilfe für Novorossija	816	2014-11-27
10. Save Donbass People From Ukrainian Army German	630	2012-02-10

Išanalizavus duomenis socialiniame tinkle *Facebook*, nustatyta, kad informaciją sudaro nuotraukos su teksto įrašais. Šioje analizėje darome prielaidą, kad lydimos nuotraukos ir įrašai prie jų yra socialinio tinklo vizualūs kodai, kuriuos būtina analizuoti kaip atvejus. Išanalizavus *Facebook* puslapius, pateikiama puslapių aktyvumo statistika:

3 lentelė. Analizuojamų Facebook puslapių aktyvumo statistika

Pavadinimas	Nuotraukos vnt.
1. Bürgerinitiative für Frieden in der Ukraine	18656
2. Humanitäre Hilfe für Novorossija	5495
3. AntiMaidan + Sage NEIN zu Faschismus	2324
4. RT Deutsch	1678
5. Remembers	1309
6. Voicedonbass	405
7. Das wahre Deutschland steht zu Putin	83
8. Die Wahrheit über den Putschversuch in der Ukraine	59
9. Save Donbass People From Ukrainian Army German	26
10. Stimmen des Donbass	12

Socialinis tinklas *Facebook* yra mišri platforma (lyginant su kitomis socialinėmis medijomis kaip *Youtube*, *Twitter* ar *Instagram*). Daugiausia dominuoja įrašai juos lydint vaizdinei informacijai. Vaizdinę informaciją sudaro nuotraukos ir vaizdo įrašai. Nuotraukos yra informacinio tipo, kuriose atsispindi situacijos. Tokio tipo nuotraukos geriausiai parodo besivystantį konflikto pobūdį, tuo pačiu dokumentuojant pagrindinius konflikte dalyvaujančius veikėjus: civilius, kariuomenę ir politinius veikėjus.

Stebėjimo uždaviniai: nustatyti, kaip vaizduojamas Rusijos ir Ukrainos konfliktas Vokietijos *Facebook* socialiniame tinkle ir kokias metodais ir tikslais jis kuriamas. Norint įgyvendinti šiuos uždavinius buvo būtina išanalizuoti nuotraukų turinį, šiuo atveju daugelis nuotraukų būna įkeltos į socialinių tinklų puslapius kartu su tekstu, todėl naudojama semiotinė analizė, kuri susideda iš prasmių skaitymo nuotraukose, taip pat pasirinkta turinio analizė, kuriuos esmė – informaci-

jos kategorizacija[19]. Analizuojant vaizdinį turinį *Facebook* puslapiuose, informacija buvo kategorizuota ir aprašoma. Norint struktūruotai išanalizuoti nuotraukų turinį, būtina išskirti pagrindines vaizdinės informacijos kategorijas:

- Civilių gyvenimas
- Politikai
- Separatistų kariai
- Ukrainos kariai
- Protestuotojai
- Karo aukos
- Straipsnių nuotraukos
- Tekstų nuotraukos
- Sumontuotos nuotraukos (Memai).

Išskirtos pagrindinės vaizdinės informacijos kategorijos bus toliau analizuojamos ir aprašomos siekiant įgyvendinti išsikeltą tikslą ir uždavinius.

3. Rusijos ir Ukrainos konflikto vaizdavimas Vokietijos erdvėje: *Facebook* nuotraukų analizė

3.1. Civilių gyvenimas

Analizuojamose nuotraukose daugiausia perteikiami civiliai. Civilių gyvenimas Ukrainoje atspindimas dviejuose regionuose: Vakarų Ukrainos – Kijevo gyventojai ir Rytų Ukrainos - Donbaso regiono gyventojai. Donbaso regiono gyventojai balansuoja ties skurdu, blogomis sąlygomis gyvenančių asmenų padėtimi ir asmenų, paliekančių Ukrainą – Donbaso regioną. Socialiniame tinkle reguliariai įkeliamos nuotraukos, kuriose rodomos sugriauto miesto nuotraukos, skurdžiomis gyvenimo sąlygomis gyvenantys civiliai, nuotraukos pateikiamos, kuriuose sunku identifikuoti asmenis, laiką ar vietą. Daugiausia nuotraukose vaizduojami pažeidžiami asmenys: vaikai ir senyvi asmenys. Įrašuose minima,

[19] Kardelis K., „Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai“. 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas. Kaunas, 2002

kad jie neteko namų, šeimos, turi glaustis sugriautuose pastatuose, kaimynus ar gimines. Nuotraukos pateikiamos be papildomų įrašų. Siekiama sukelti ir išprovokuoti gailestį, pasipiktinimą ir neapykantą Ukrainos valdžiai.

Kita pusė – Kijevo gyventojai įkeliamos nuotraukos siekiant pavaizduoti skirtumus. Vaizduojami prabangūs automobiliai, kuriuose rašoma, kad Kijevas perėmė vakarietišką kultūrą. „Remembers“ puslapyje pristatomas įrašas su dviem nuotraukomis. Vienoje pusėje – vyras vairuojantis prabangų automobilį, o kitoje nuotraukoje – vyras neįgaliojo vežimėlyje be vienos kojos, šalia vėžimėlio priklaupusi mergina. Įrašas nuotraukoje su provokuojančiu užrašu: „Per metus Kijevo pareigūnams pavyko atsisėsti į *Ferrari* automobilius, o ATO kareiviui – į invalido vežimėlį“. Tai pristatoma kaip didžiausia neteisybė, norima parodyti aukštą korupcijos lygį. Nuotrauka primityviai suklastota, asmenys nuotraukoje paimti iš kito konteksto. Siekis išprovokuoti skaitytoją, sukelti pasipiktinimą, neteisybės jausmą.

1 pav. *Facebook*: Remembers

Kitame pavyzdyje pristatomi nepagrįsti faktais skaičiai, kad esą 60.000 Ukrainos civilių turėjo prarasti gyvybes antiteroristinėje operacijoje. Įraše pabrėžiama apie Donbase vykdomą genocidą, kuris iki šiol neva nesibaigia. Įraše pabrėžiama, kad šias teroristines atakas įvykdė „fašistinė Ukrainos vyriausybė su NATO ir JAV pagalba". Kaltinami Vakarai ir Ukrainos vyriausybė, kuri pavertė oligarchus dar turtingesniais, vargšus – dar labiau nepasiturinčiais. Įrašuose pabrėžiama Vakarų iniciatyva, karo provokacija ir Kijevo valdžios naudos siekimas iš karo. Dažniausiai nuotraukų įrašuose minimas „Donbaso genocidas". Formuojama takoskyra tarp Vakarų ir Rytų Ukrainos. Vakarais vadinamas Kijevas, o rytais – Donbasas. Nuotraukos, faktai ir skaičiai pateikti be šaltinio ir autoriaus.

2 pav. *Facebook*: Bürgerinitiative für Frieden in der Ukraine

Kita ne mažiau akcentuojama tema – civilių karo kaip pabėgėlių vaidmuo. Civiliai bėga iš Ukrainos, t.y. iš Donbaso regiono į Rusiją, prašo pagalbos ir prieglobsčio Rusijoje. Įkeliamas įrašas su nuotrauka, kurios pavadinimas: „Tūkstančiai ukrainiečių bėga iš Donbaso į Rusiją". Įraše rašoma, kad ukrainiečiai dėl Kijevo režimo vykdomos engimo politikos prieš Donbaso gyventojus privertė palikti Ukrainą ir bėgti į Rusiją. Įraše nurodoma, kad pabėgėlių srautas į Rusiją vėl išaugo ir Rusija organizuoja saugų prieglobstį moterims ir vaikams. Pateikiama nuoroda į rusišką naujienų portalą, tačiau jį atidarius puslapyje nukreipiama į pradinį svetainės puslapį, kuriame tokia žinutė neegzistuoja. Rusija vaizduojama kaip valstybė didvyrė ir gelbėtoja, suteikianti humanitarinę paramą ir prieglobstį ukrainiečiams. Ukraina vaizduojama kaip žlunganti valstybė, kurioje esą vyrauja korupcija, valdo kančia ir chaosas.

3 pav. *Facebook*: Bürgerinitiative für Frieden in der Ukraine

3.2. Politikai

Politikų fotografijos socialiniame tinkle *Facebook* stipriai išraiškingos: teigiamos arba neigiamos. Vienareikšmiškai Ukrainos, JAV, ES politikai vaizduojami neigiamai, o Rusijos ir separatistų lyderiai vaizduojami teigiamai. Ukrainos politikų nuotraukos būna pateikiamos iš užsienio vizitų, kuriose vaizduojamas didelis draugiškumas Vakarų užsienio valstybėms, vertinamas neigiamai. Ukrainiečių politikai vadinami užsienio agentais, parsidavėliais ir tai vaizduojama nuotraukose. Vokietijos kanclerė Angela Merkel pateikiama kaip JAV tarpininkė Europoje. Įkeliamos nuotraukos pasižymi stipria emocija: užuojautos nebuvimas, savanaudiškumas, naivumas. Rusijos politikus reprezentuojančiose nuotraukose atsispindi Vladimiro Putino kultas, kuriose jis yra vaizduojamas kaip esą teigiamas, ramus, suteikiantis pasitikėjimą ir profesionalumą. Nuotraukos puslapiuose paimtos ir patalpinta iš rusiškų naujienų portalų.

4 pav. *Facebook*: Bürgerinitiative für Frieden in der Ukraine

Separatistinės Donecko liaudies respublikos vadas Aleksandras Zaharčenka (1976 – 2018) sveikina musulmonus su jų švente. Jo žodžiais, Donbaso musulmonai visada vaidino svarbų vaidmenį kuriant tarptautinę taiką ir tarptautinį supratimą ir labai prisidėjo prie Donecko liaudies respublikos plėtros. Ši diena A. Zaharčenka žodžiais išreiškia tikrąsias islamo vertybes: labdara, moralinis grynumas ir rūpestis. Jis tikisi, kad Donecko liaudies respublikos musulmonų bendruomenė toliau skatins tarptautinėje šalyje gyvenančių tautų draugystės ir supratimo plėtrą ir stiprinimą. A. Zaharčenkos, kaip ir V. Putino, nuotrauka atspindi neutralumą, ramybę ir pasitikėjimą. Jis kreipiasi į musulmonų bendruomenę palaikymo per sveikinimo žodį.

5 pav. *Facebook*: Remembers

Politikų vizualizacijos rodo, kad socialiniai tinklai gali sukurti iliuziją, jog politika yra būtinas karo strategijos elementas. Tradicinis pasidalijimas į kareivius ir civilius išnyksta, uniformos nebelieka: visi visuomenės nariai yra ar gali būti kariai, kurie kovoja dėl savo arba jiems primestų įsitikinimų.

3.3. Separatistų kariai

Separatistų kariai nėra gausiai vaizduojami *Facebook* socialiniame tinkle. Daugiau randama separatistų lyderių nuotraukų. Dažniausiai jie vaizduojami kaip atliekantys veiksmą: dalyvaujantys minėjime, kovojantys ar gelbėjantys civilius. Jie pristatomi kaip lyderiai ir gelbėtojai, o nuotraukos paimamos iš kito konteksto (Gruzijos, Sirijos ir kt.) ir pritaikomos esamiems įvykiams.

6 pav. *Facebook*: VoiceDonbass ir Bürgerinitiative für Frieden in der Ukraine

Facebook puslapyje „Remembers“ pasidalinta nuotrauka vyro su kūdikiu, kuris pristatomas kaip Aleksejus Smirnovas - humanitarinių savanorių bataliono „galva, širdis ir gera siela“, vadinamas „angelu“. Aprašyme nurodoma, kad tai nuotrauka, kuriai esą nereikia žodžių: „Mūsų veiksmai, kad nekaltų žmonių genocidas buvusioje Ukrainoje pagaliau

baigtųsi“. Nuotrauka įkelta 2015-06-15, praėjus daugiau nei metams nuo konflikto pradžios. Nuotraukoje siekiama parodyti Donbaso gyventojus nukentėjus nuo Ukrainos, kurie esą buvo išgelbėti, o separatistų kariai – kaip gelbėtojai-išlaisvintojai.

7 pav. *Facebook*: Remembers

3.4. Ukrainos kariai

Facebook puslapiuose pastebima dviejų kategorijų sklaida: pirmoji – Ukrainos kariuomenė kaip „fašistų grupuotė“, o antroji – JAV finansuojama ir valdoma „chunta“.

Kaip pavyzdį galima pateikti „Bürgerinitiative für Frieden in der Ukraine“ puslapyje patalpintas nuotraukas. Vienoje – asmenų grupė su karine uniforma: nurodoma, kad „Kijevo fašistų režimas“ atsiuntė naują mišrų batalioną apie 1.000 kareivių, tas batalionas buvo sudarytas iš priverstinai mobilizuotų rezervistų, kurie yra buvę pareigūnai ir iš kitų „Vakarų Ukrainos fašistų samdinių“. Užduodamas retorinis klausimas: „Tai toks taikos planas?“

8 pav. *Facebook*: Bürgerinitiative für Frieden in der Ukraine

Toliau pateikiamos nuotraukos su nacistine simbolika, kuri vaizduojama ant asmenų, vilkinčių karinę uniformą. Nuotraukos neaiškios, asmenų, pavaizduotų nuotraukose, faktiškai neįmanoma susieti su Ukrainos kariuomene. Vienoje nuotraukoje matyti dalis geltonos vėliavos, kuria siekiama suklaidinti vartotojus, kad nuotraukoje – Ukrainos kariuomenė. Nuotraukos apačioje užrašas pateiktas anglų kalba: „Ukrainos nacių kariuomenė dalyvavo masinėse žudynėse, kurią rėmė Vakarų fašistinė žiniasklaida Vakarų ES, NATO ir JAV fašistinės vyriausybės“.

9 pav. *Facebook*: Bürgerinitiative für Frieden in der Ukraine

Nuotraukose vaizduojama Ukrainos kariuomenė kaip „chunta“, „fašistai“, „naciai“, arba kaip dažnai minimi radikalūs nacionalistai. Norint sustiprinti poveikį, Ukrainos kariai dažniau vaizduojami kaip pasirengę kovoti, atliekantys veiksmus, kurie sukelia netikrumą, baimę ir kančią. Puslapyje „Antimaidan+Sage Nein zu Faschismus“ pasidalinta nuotrauka ir įrašu, kaip „chuntos“ pagalbininkai Nikolajavo mieste baugina, kankina ir grobia nelojalius Ukrainos valdžiai gyventojus. Įraše teigiama, kad nėra prasmės skųstis milicijai, kadangi įsakymai iš valdžios ateina milicijai, o bet kokie mitingai prieš Kijevo „chuntos“, nacių režimą

yra sustabdomi naudojant jėgą. Kuriamas įvaizdis, kad šalį okupavo Ukrainos nacių režimas. Teigiama, kad šis interviu buvo pateiktas telefonu per „Pirmąjį“ Rusijos kanalą, tačiau vaizdo įrašo nėra. Nuotrauka pateikta su nacistinė simbolika, galimai sumontuota. Ukrainos valdžia, kariuomenė ir milicija pristatomi kaip fašistai, naciai, kurie eina prieš civilius gyventojus. Kariuomenė pristatoma kaip agresorius siekiant suklaidinti *Facebook* vartotojus Vokietijos erdvėje.

10 pav. *Facebook*: Antimaidan + Sage Nein zu Faschismus

Facebook socialiniame tinkle, kai skelbiama apie kariuomenę, dažniausiai minima ir JAV, ir NATO. Norima suformuoti įspūdį apie tai, kad JAV ir NATO atlieka ekspansiją į Rytus. Socialiniame tinkle pasirodo klaidinančių nuotraukų, kuriuose vaizduojami JAV kareiviai Ukrainos kariuomenės sudėtyje. Priartintoje nuotraukoje pavaizduota tatuiruotė su užrašu „US. Army“. Nuotrauka akivaizdžiai paimta iš kito konteksto ir sumontuota. Taip siekiama patvirtinti savo pačių išgalvotą dalyką kaip faktą, kad „Euromaidaną“ suorganizavo ir finansavo JAV, kurios ir į valdžią atvedė „fašistus“ ar kitaip vadinamus radikalius nacionalistus.

11 pav. *Facebook*: Save Donbass People from Ukrainian Army German

3.5.Protestuotojai

Protestuotojų nuotraukos naudojamos kritikuoti Ukrainos valdžiai – jos yra abiejų frontų. Kritikuojami ukrainiečiai, palaikantys naują Ukrainos valdžią ir jų vykdomą provakarietišką politiką. Puslapyje „Bürgerinitiative für Frieden in der Ukraine“ nurodama, kad dabar Vakarų Ukrainoje neva būdingi šizofrenijos bruožai: „Jie šaudo ir naikina savo miestus, jau beveik 3 metus žudo savo piliečius, dėl vienybės jie teigia, kad Rusija įsiveržė. Jie nuolat kartoja „nepriklausomybės“ - Ukraina buvo nepriklausoma ne tik 2014 m., bet ir 1992 m., tad ką jūs darėte pastaruosius 25 metus? Ukraina skelbia, kad Rusiją yra agresorius - bet nuolat maldauja gamtinių dujų lengvatų ir nuolaidų Rusijoje“. Siekiama pavaizduoti, kad Ukraina elgiasi su Rusija kaip agresorė, nors yra priklausoma nuo Rusijos gamtinių išteklių ir tik Rusijos malonės dėka jų iš jos gauna.

12 pav. *Facebook*: Bürgerinitiative für Frieden in der Ukraine

Publikuojama nuotrauka grupės asmenų su kaukėmis, kurioje matyti tam tikra Ukrainos simbolika, vėliava. Nuotraukoje asmenys sutapatinami su „Euromaidano“ protestuotojais. Prie nuotraukos – įrašas, kurioje rašoma apie išaugusias vagystes ir išpuolius prieš žydų bendruomenės narius. Nuotrauką ir įrašą bandoma sugretinti, kad *Facebook* vartotojas pagalvotų apie nuotraukoje esančius asmenis, kurie ir atlieka aprašytus veiksmus. Taip siekiama sukompromituoti „Euromaidano“ protestuotojus, patvirtinti jų skleidžiamą argumentą, kad valdžioje įvyko perversmas ir valdžią užėmė fašistinė grupuotė.

13 pav. *Facebook*: Bürgerinitiative für Frieden in der Ukraine

3.6. Karo aukos

Socialiniame tinkle *Facebook* dažnai rodomos ir karo aukos, kurios vaizduojamos kaip nukentėjusios nuo karo, sužeisti nuo Ukrainos karių bombų, netekę namų, tėvų ir kitų artimųjų. Nuotraukos talpinamos siekiant išprovokuoti, paliesti ir sukelti neigiamus jausmus, neapykantą artimai pusei. Jos neatitinka etikos normų, dažnai būna paimtos iš bet kurio karo konflikto, o *Facebook* administratoriams uždraudus prieiga dėl turinio patikimumo bei teisėtumo, panaikinamos.

14 pav. *Facebook*: Remembers

3.7. Straipsnių nuotraukos

Skirtinguose Facebook puslapiuose išlieka populiarios straipsnių nuotraukos. Jos talpinamos iš populiarių prorusiškų medijų tokių kaip „RT Deutsch“ ar „Sputnik Deustchland“ arba talpinamos iš užsienio portalų siekiant suklastoti ir pakeisti prasmę. Pranešimas pristatomas kaip provokuojantis ir aktualus. Kai straipsnis paimtas iš prorusiško portalo, jis būna plačiai komentuojamas; jeigu iš užsienio portalo, tada jis komentuojamas ir nukreipiamas su nuoroda į prorusišką naujienų portalą.

Pirmame pavyzdyje – straipsnio nuotrauka iš naujienų portalo „Sputnik Deutschland“, kuris patalpintas „Voicedonbass“ *Facebook* socialinio tinklo puslapyje. Straipsnyje pranešama apie situacijos pablogėjimą Donbase, dėl kurio bus atšauktas Petro Porošenkos apsilankymas Berlyne. Įraše komentuojamas P. Porošenka, kad jis yra vaikų žudikas, o Ukrainos vyriausybė veda derybas su Vokietijos žemės ūkio pramonės atstovais, esą Tarptautinis valiutos fondas pareikalavo sumokėti įmoką iki 2017 m. kovo 31 d.. Šio įrašo tikslas – sumenkinti Vokietijos įvaizdį, pasmerkti Vokietijos veiksmus ir išryškinti Ukrainos finansines problemas.

15 pav. *Facebook*: VoiceDonbass

Kitas pavyzdys – „RT Deutsch“ *Facebook* puslapyje. Patalpinta straipsnio nuotrauka, kurioje nurodoma, kad ji paimta iš „Spiegel Online“. Straipsnio pavadinimas: „Baimė prieš naują karą“. Nuotraukoje raudonai apvestas tanko šūvis ir po nuotrauka – paaiškinimas: „Ukrainos kariai patruliuoja prie Krymo sienos“. „RT Deutsch“ įraše prie nuotraukos komentuoja: „Ukrainos kariai patruliuoja pasienyje prie Krymo. Nuostabu...“ Įkelta nuoroda į rusišką straipsnį apie sutrukdytą teroristinį išpuolį, kurio metu esą sulaikyti Ukrainos slaptosios tarnybos darbuotojai. Straipsnyje rašoma, kad Ukrainos Prezidentas Porošenka neigė rengiantis teroristinius išpuolius Kryme ir pabrėžė, kad Kijevas pasmerkė terorizmą visomis jo formomis. Taip pat nurodoma, kad pasienyje su Krymu ir Donbasu dislokuota Ukrainos kariuomenė, pasirengusi kariauti.

16 pav. *Facebook*: „RT Deutsch“

Patekus tiesiogiai į straipsnį „Spiegel Online“ puslapyje pastebimas fakto neatitikimas. Straipsnyje po nuotrauka nurodytas užrašas: „Ukrainos kareiviai per manevrą netoli Mariupolio.“ Po nuotrauka pakeistu užrašu siekiama suklaidinti ir manipuliuoti vartotoją, kad Ukraina sie-

kia karo veiksmų. Taip siekiama pateisinti Rusijos poziciją dėl taikos ir paliaubų nutraukimo su Ukraina.

SPIEGEL ONLINE SPIEGEL+ Anmelden

Krimkrise

Angst vor einem neuen Krieg

Wladimir Putin beschuldigt die Ukraine, Terrorkommandos auf die Krim zu schicken. Als Vorwand für einen Feldzug? Kiew jedenfalls reagiert mit Kampfbereitschaft für seine Truppen.

Von Benjamin Bidder, Moskau

IRINA GORBASYOVA/ DPA

Ukrainische Soldaten während eines Manövers nahe Mariupol

17 pav. Tinklaraštis: „Spiegel online“

3.8. Tekstų nuotraukos

Tekstų (antraščių, skelbimų) nuotraukas galima išskirti į tris kategorijas: dokumentų ir straipsnių analizė, retoriniai klausimai, atviri laiškai. Pirmuoju atveju jos imamos iš tam tikrų straipsnių ir dokumentų, kuriuose komentuotas neseniai aprašytas įvykis. Pagrindiniai sakiniai yra pabraukti. Kritikuojama užsienio spauda apie pasidalintas nuotraukas, komentuojami užsienio spaudos pranešimai.

Kitas tekstų nuotraukų pavyzdys, kai užrašomas retorinis klausimas ir papildomai įraše aprašoma daugiau situacijos. Retoriniu klausimu bandoma sudominti ir pritraukti, kad vartotojas perskaitytų ar pasidalintų įrašu po nuotrauka. Nuotraukoje tekstas skamba: „Daug galima informuoti. Kodėl tie mažai daroma?“. Kita nuotrauka: „Aš nesu dešinėje,

aš ne kairėje, aš galvoju pats.“ Abiejų tekstų nuotraukose prašoma nepamiršti, kas vyksta Donbase ir netikėti Vakarų spaudos dezinformacija.

18 pav. *Facebook*: Remembers, Remembers

19 pav. *Facebook*: Voicedonbass

Paskutiniame tekstų nuotraukų pavyzdyje matyti laiškas, kreipimasis „Voicedonbass“ puslapyje. Nuotraukos kairiajame kampe pavaizduota jauna mergina su karine uniforma. Pasirinktas patrauklios merginos įvaizdis, kad pritrauktų skaitytojų dėmesį. Merginos nuotrauka neatitinka portretinės nuotraukos standartų. Tekstas pateikiamas kaip pranešimas nuotraukos formate. Tekste skelbiama, kad ir toliau po rinkimų (2019 m. įvyko Ukrainos prezidento rinkimai) miršta žmonės „nuo fašistų rankų“. Diskredituojama Vokietijos žiniasklaida kaltinant, kad ji nepateikia pilnos informacijos apie tai, kas vyksta Ukrainoje, neva slepia įvykius nuo Vokietijos gyventojų. Kaltinama Europa, kad nuolankiai vykdo JAV parengtą planą.

3.9.Sumontuotos nuotraukos (Memai)

20 pav. *Facebook*: Voicedonbass

Pirmojoje sumontuotoje nuotraukoje (meme) vaizduojamas naujai išrinktas prezidentas P. Porošenko pirmąją darbo dieną. Politikas pavaizduotas neigiamai, pateikiamas nuotraukų rinkinys su žuvusių civilių nuotraukomis. Nuotraukoje per vidurį parašyta: „Naujas prezidentas, 1-oji diena". Memas „atskleidžia" politikų bruožą – žiaurumą.

Kitame meme tęsiamas siekis pažeminti Ukrainos Prezidentą P. Porošenką. Žiūrovui siūloma įsivaizduoti, kad Porošenka turi kiaulės snukį, o ant jo viršaus atsisėdęs JAV Prezidentas Barakas Obama su JAV vėliava. Kiaulės motyvas yra labai stiprus, jis simbolizuoja išdavystę, nešvarą. Taip siekiama sukelti neigiamus jausmus, sumenkinti pasitikėjimą.

21 pav. *Facebook*: Remembers

Taip pat memuose dažnai vaizduojami Europos Sąjungos ir Ukrainos santykiai. Vizualizacija perteikiama per vyro ir moters santykį, kai moteris (Ukraina) veda savo antrąją pusę (Europos Sąjungą) už rankos vandens telkinio link, o vaikinas (ES) spiria jai į nugarą ir ji

krenta į vandenį. Taip vaizduojama neva išdavystė, veidmainiškumas, žeminantis ES elgesys su Ukraina. Norima pažeminti Ukrainos orumą ir žmogiškumą.

22 pav. *Facebook*: Bürgerinitiative für Frieden in der Ukraine

Kitame pavyzdyje yra Putino portretas, kuriame rašoma: „Daugiau jokios anglies Ukrainai?“ Atsakymas: „Niet“ („Ne“). Žemiau smulkesnėmis raidėmis parašyta: „Kalbėti su Donecku ir Lugansku. Ar jums reikalingas dyzelis?“ Nuotraukos apačioje – Angelos Merkel ir Aliaksandro Lukašenkos nuotrauka. Prie A. Merkel parašyta: „Patariame

pamiršti Aliaksandrą Lukašenką, daugiau jokio eksporto iš Baltarusijos“, o prie A. Lukašenkos parašyta: „Iki, mano balandėle“. Naudojamas imperialistinės Rusijos modelis, kuriame V. Putinas atlieka svarbiausią lyderio vaidmenį. Jo pareiga esą yra sukurti naujojo pasaulio tvarką, jis priima svarbius sprendimus: kas gali su kuo bendradarbiauti, o kas – ne. Jis esą gina įvairių tautų teises, teisę į demokratiją, žmogaus teises, jis – prieš vakarietiškas vertybes: „Rusija daugiau neteiks Vakarams naudingų iškasenų, dyzelino, kuriuo važinėja Ukrainos tankai ir žudo brolius Donbase.“ Rusija pristatoma kaip laisvės ir demokratijos simbolis.

23 pav. *Facebook*: Voicedonbass

Dažnai sutinkamas memuose Rusijos simbolis – rudasis lokys. Jis simbolizuoja imperinę, sovietinę ir stačiatikių Rusiją, jos didybę ir galią. Šiame meme vaizduojamas Rusijos prezidentas V. Putinas kaip bebaimis herojus, kuris prisijaukino laukinį žvėrį. V. Putinui iš rankos maitinasi stambiausias plėšrus žinduolis. Nuotraukoje matyti stipri asmens kulto raiška.

24 pav. *Facebook*: VoiceDonbass

Dar viename meme, kuris pavadintas „sankcijų teatras“, siekiama išjuokti Vakarų taikomas Rusijai sankcijas. Rusijos lyderis Putinas stebi, kaip JAV prezidentas Obama valdo Ukrainos prezidentą P. Porošenką ir Vokietijos kanclerę A. Merkel, kurie 2014 m. pritaikė sankcijas Rusijai. Įraše aprašoma, kad Rusijos prezidentas naujas ES sankcijas Rusijai pavadino mažai veiksmingomis ir reikšmingomis. Pasak jo, jos niekada neatneš norimų rezultatų tokiai valstybei kaip Rusija. Meme menkinama Ukraina ir Vokietija, kurios esą vykdo JAV pavestą politiką. Ukrainos vyriausybė vadinama fašistais, vykdančiais genocidą Donbase. Ši nuotrauka yra Rusijos informacinio karo strategijos įgyvendinimo įrankis, įamžinantis neigiamus Ukrainos, ES ir NATO sąjungininkų įvaizdžius, tuo pačiu sustiprinant teigiamą Rusijos įvaizdį. Ji klaidina ir sumenkina oponentų autoritetą, žemina juos, o Rusijos šalininkus neva skatina, mobilizuoja ir nuramina.

25 pav. *Facebook*: Remembers

Taigi socialiniame tinkle *Facebook* formuojamas neigiamas Ukrainos įvaizdis naudojant įvairius auditorijoms atpažįstamus simbolius ir sąmoningai pateikiant vartotojus klaidinančią informaciją.

Išvados

Rusijos ginklas socialiniame tinkle – troliai, kurie kuria grupes, puslapius, skelbia politikų portretus, išsakydami abejotinus, įrodymų neturinčius ir gana absurdiškus teiginius. Ukrainos įvaizdis formuojamas *Facebook* socialiniame tinkle pasitelkiant internetinius trolius kaip propagandinės veiklos ir informacinio karo metodą atliekti veiksmams, skirtiems suformuoti klaidingą nuomonę, daryti įtaką, manipuliuoti, apgauti, atgrasyti ir taip atitinkamai įtikinti neteisingos informacijos „tikrumu“ prorusišką ir antirusišką auditoriją. Vakarai yra vaizduojami kaip agresorius, o Donbaso regionas kartu su Rusija – auka. Tikroji

auka – Ukraina apibūdinama kaip fašistinis režimas ir vaizduojama kaip Vakarų bendrininkė, kuri tariamai grasina rusams, Rytų ukrainiečiams (rusakalbiams Rytų Ukrainoje).

Facebook socialiniame tinkle randama daugiausia politikų sumontuotų nuotraukų (memų) ir civilių nuotraukų iš Donbaso regiono. Nuotraukose ir jų aprašymuose naudojami faktai, išplėšti iš kontekstų, kaip visiškai neteisingi ir prieštaringi argumentai. Kuriami nauji vaizdai kaip neva faktų pranešimai supainiojant tarptautinių politikos dalyvių vaidmenis bei atsakomybę už Rusijos – Ukrainos konfliktą. Vienas iš jų, Vokietijos valdžia, esą kartu su Ukraina vykdo JAV parengtą planą, tuo tarpu Vokietijos žiniasklaida neteikia teisingos informacijos apie konfliktą Ukrainoje. Kita tokio argumentavimo konstrukcija ta, kad Ukrainos valdžia vykdo „genocidą Rytų Ukrainoje“, kuris esą yra finansuojamas ES, todėl Rytų ukrainiečiai (Donbaso regiono gyventojai) masiškai bėga iš Rytų Ukrainos ir prašo prieglobsčio Rusijoje. Ukrainos gyventojų pasirinkimas neigiamas „argumentu“, kad Euromaidanas buvo suorganizuotas Vakarų, o 2014 m. atėjusi nauja valdžia yra nelegali, tai esą įvyko perversmas, finansuojamas JAV. Tokios argumentacijos autorių nuomone, JAV atvedė į valdžią fašistus ar radikalius nacionalistus, todėl esą Rusija privalo padėti, ginti save ir gelbėti Ukrainą, kad apsaugotų savo interesus. Vaizdinė melagingos informacijos turiniu šie argumentai supaprastinami tikintis, kad *Facebook* vartotojas Vokietijoje jos netikrins.

Literatūra

Spahn Susanne. Russische Medien in Deutschland Unabhängiger Journalismus oder politisches Instrument? In: Russische Medien in Deutschland, 2018. Prieiga internete: https://shop.freiheit.org/download/P2@754/145670/A4_RussischeMedien_D_Endfassung.pdf.[žiūrėta 2019 10 20]

Baym Nancy K. Personal connections in the digital age. 2nd edition. Polity: Malden, MA, 2015.

Martišius Mantas. Rusiško informacinio karo bruožai. Informacijos mokslai, 2014 Nr. 69.

Keršanskas Vytautas.Informaciniai karai: kaip kovoti su priešiška propaganda? Rytų Europos studijų centras. Kaunas, 2018-03-01

Mascolo Georg, Richter Nicolas, Geheimdienste warnen vor Russland. Sueddeutsche.de, 11. Dezember 2016. Prieiga per internetą: https://www.sueddeutsche.de/politik/desinformation-geheimdienste-warnen-vor-russland-1.3289771

Fernando Garcés de los Fayo, 2018/6. Europos Parlamentas: Rusija. Prieiga per internetą: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/lt/FTU_5.6.3.pdf

Ivanauskas Vilius, Janeliūnas Tomas, Jasutis Gražvydas, Jonavičius Laurynas, Kas-čiūnas Laurynas, Keršanskas Vytautas, Kojala Linas, Rusijos raidos scenarijai: im-plikacijos Lietuvos ir regiono saugumui, Vilnius: „Aukso žuvys“, 2016.

Binder E. Fake News im Staatsfernsehen: Russlands Informationskrieg und seine Folgen. Media/rep. DOI: https://doi.org/10.25969/mediarep/1565.

Greene, Richard Allen. Ukraine favors Europe over Russia, new CNN poll finds. CNN, 2014 05 14. Prieiga prie interneto: http://edition.cnn.com/2014/05/12/world/europe/ukraine-cnn-poll/index.html

Busch C., Düe N., Informationskriege: Eine Herausforderung für die Bundeswehr. Arbeitspapier Sicherheitspolitik, Nr. 24/2017

Binder E. Fake News im Staatsfernsehen: Russlands Informationskrieg und seine Folgen. Media/rep. DOI: https://doi.org/10.25969/mediarep/1565.

Kvalifikacijos tobulinimo programos mokytojams „Verslumo akademija”. Verslumo akademija (projekto Nr. VP1-2.2-ŠMM-05-K-02-021). Kuriame Lietuvos ateitį, 2012.

Paskelbė išvadas dėl Malaizijos lainerio katastrofos Ukrainoje. 2014 09 09. LRT naujienos. https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/62889/paskelbe-isvadas-del-malaizijos-lainerio-katastrofos-ukrainoje [žiūrėta 2019 10 20]

Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas. Kaunas, 2002